

KAPADOKYA'NIN KORUMA, GELİŞTİRME VE TANITMASI "WORKSHOP" SONUÇ RAPORU

GİRİŞ

Sahip olduğu eşsiz tarihi ve kültürel değerler ve doğal özellikler nedeniyle uluslararası ve ulusal ölçekte büyük bir önem taşıyan Kapadokya Bölgesi diğer etkenlerin yanısıra artan turizm talebinin de sonucu olarak geri dönülmez biçimde tahrip olma tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Taraf olduğumuz "Doğal ve Kültürel Varlıkların Korunması ve Muhafazası"na ilişkin 1972 tarihli UNESCO sözleşmesinin getirdiği yükümlülükler çerçevesinde "Dünya Kültürel Mirası Listesi"ndeki 37 yer arasında bulunan bu bölgenin sorunlarının değerlendirilmesi, çözüm yollarının belirlenmesi ve ilgili tüm kuruluşların işlevlerinin çözümler doğrultusunda bütünleştirilmesi amacıyla 7-9 Haziran 1990 tarihlerinde "Kapadokya'nın Koruma Geliştirme ve Tanıtması" konulu "Workshop" düzenlenmiştir.

Turizm Bakanlığı ile Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının işbirliğinde ve Nevşehir Valiliğinin de katkılarıyla gerçekleştirilmiş olan bu Workshop'a ilgili merkezi ve yerel kamu kuruluşlarının ve gönüllü kuruluşların temsilcileri UNESCO uzmanları, Türkiye'deki yabancı Büyükelçiliklerin temsilcileri ve üniversitelerin ilgili bölümlerinden öğretim üyeleri

katılmışlardır.

Workshop kapsamındaki çalışmalar, birinci gün sunulan tebliğleri takiben 3 grup tarafından yürütülmüştür.

1. Grupa:

Doğal ve Tarihi çevreyi koruma mekanizması ve bu bağlamda Türkiye'de bölge planlamasının yeniden yorumlanması.

Kapadokya özelinde planlama ve uygulama sorunları.

Doğal ve Kültürel çevrenin korunmasında toplumsal bilinç ve katılımın önemi.

2. Grupa:

Kapadokya bölgesinde doğa ve insan tahribatı.

3. Grupa:

Tarihi ve kültürel çevrenin korunması ve geliştirilmesinde uluslararası ilişkilerin önemi.

Yukarıdaki konularda yapılan çalışmalar sırasında ilgili gruplar tarafından varılan sonuçlar üzerinde genel kurulun görüşleri de alınmak suretiyle, ekte sunulan nihai rapor oluşturulmuştur.

II. DOĞAL VE TARİHİ ÇEVREYİ KORUMA

MEKANİZMASI VE BU BAĞLAMDA TÜRKİYE'DE BÖLGE PLANLAMASININ YENİDEN YORUMLANMASI

KAPADOKYA ÖZELİNDE PLANLAMA VE UYGULAMA SORUNLARI

I. A. Kapadokya Bölgesinin

Karşı Karşıya Bulunduğu Temel Sorunlar:

1. Bugün için bölgenin nasıl gelişmesi gerektiği, Türkiye ve dünya ekonomisi içinde nasıl bir yer alacağı, bu gelişmenin ne tür bir kültürel kimlik içinde gerçekleştirileceği konusunda geliştirilmiş uzun erimli bir görüş açısı bulunmamaktadır.

2. Bölge içinde bir çok kuruluşun çeşitli yasalardan kaynaklanan yetkilerini kullanırken geliştirdikleri değişik plan ve programlar bölgede bir çok sahiplik sorunu yaratmaktadır. Bu çok sahiplilik çeşitli grupların birbirinden bağımsız karar üretmelerine ve farklı uygulamalara girmeleri sonucu sınırlı kaynakların etkili kullanılmasına neden olmaktadır. Çok sahiplilik bir noktada hiç sahipsizliğe dönüşmektedir.

3. Bölgenin gelişmekte olan turizm talebi ve artmakta olan nüfusunun gereksinmelerini karşılamak için uygulamalar yapmak durumunda olan belediyeler, bugünkü durumda yetkilerini nasıl kullanacakları konusunda bir belirsizlik içinde bulunmaktadır. Belediyelerin karşılaştığı bu belirsizlikler yalnız koruma ve planlama konusunda alınan kararlardan kaynaklanmamakta aynı zamanda da yörenin özellikleri nedeniyle ortaya çıkan mülkiyet sorunları ve benzeri kurumsal nedenlerden kaynaklanmaktadır. Bölgenin doğal ve tarihi çevresiyle uyumlu olan yapı üretim süreçlerinin geçmişte kalması; bugünkü yapı üretim sistemlerini belirleyen mimarlık

ve mühendislik pratiklerinin çevreye duyarlı bir yerleşme dokusu üretmekte yetersiz kalmaları mevcut dokunun bozulmasına yol açmaktadır.

4. Türkiye'de ve bölgede Kapadokya'nın gelişmesi konusunda karar veren, uygulayan ve hatta bu çevreyi kullananlar yeterli bir koruma bilinci içinde bulunmamakta veya var olan bilinçlerini eyleme geçirmekte yetersiz kalmaktadırlar.

II. Çözüm Önerileri:

Yukarıda sıralanan sorunların çözümü konusunda çalışma grubumuz temelde rasyonel ve planlı bir yaklaşımın gerekliliğini benimsemiştir.

Burada uygulanacak planlama yaklaşımı aşağıdaki özelliklere sahip olmalıdır.

1. Süreklilik:

Amaçlanan planlama, başlayıp biten bir eylem değil devam eden bir süreç olmalıdır.

2. Katılım:

Bu planlama her aşamasında ilgili merkezi ve yerel kamu kuruluşlarının, sivil toplum örgütlerinin, bilim ve araştırma kuruluşlarının ve halkın katılımıyla gerçekleştirilmelidir.

3. Ölçeklerarası Süreklilik:

Planlamanın değişik ölçekleri arasında tutarlılığı sağlamak için kademeli bir planlama yaklaşımı kullanılmalıdır.

1°. Bu kademeli planlama yaklaşımında 1. Kademeyi çok yönlü Bölge planı oluşturulmalıdır. Bu plan içinde bölgenin genel gelişme stratejisi, temel yapı kararları, bölge içindeki farklı kuruluşların işbirliği ilkeleri, bölgede kullanma ve koruma dengesini belirleyecek politikalar, bölge içi yerleşme kademelenmesi vb. gibi konularda kararlar getirilmelidir.

2°. Bölge planlama kademesinin altında çeşitli ölçeklerde sektörlere ve yerleşmelere ilişkin planlar yer almalıdır.

3°. Tek tek bireylerin uygulamalarını yöre yerleşme dokusuyla uyumlu kılacak, binaların azami hacimleri, bina yüzeylerindeki doluluk boşluk oranları, yapı malzemesi vb. gibi konularda belirleyici olan kurallar geliştirilmelidir. Bu kurallar fiziki çevrede ortak bir dilin oluşmasına yardımcı olacaktır.

4°. Bu planlama yaklaşımı içinde uygulamayı etkin kılabilmek için tek tek, ya da paket halinde projeler geliştirilmeli, uygulama proje bazında yürütülmelidir.

4. Uygulama-Planlama Bütünlüğü:

Planlama uygulama ile bir bütünlük içinde ele alınmalı, uygulama planlama örgütüne yakından izlenerek, denetlenmeli ve sonuçları tekrar planlamaya yansıtılmalıdır.

Yukarıda özellikleri belirtilen planlama ve uygulama işlevlerini yerine getirmek için bir "Kapadokya Bölgesi Koruma ve Geliştirme" Örgütü kurulması öngörülmüştür.

Bu örgüt aşağıda sıralanan özelliklere sahip olmalıdır:

1. Süreklilik ve Yerellik:

Kurulacak örgüt hem planlamayı hem de uygulamayı yerinde yürüten ve sürekli bir örgüt olmalıdır.

2. Güçlülük:

Bu örgüt planlama yetkileri, uygulamayı denetleme yetkileri ve özel finansman kaynaklarına sahip olması açısından çok güçlü olarak kurulmalıdır. Mali bakımdan güçlü olabilmesi için bu kuruluşun uluslararası, ulusal ve yerel kaynaklardan beslenen bir fonu bulunmalı ve bu fonu bölgenin ihtiyaçları için kullanma esnekliğine sahip olmalıdır.

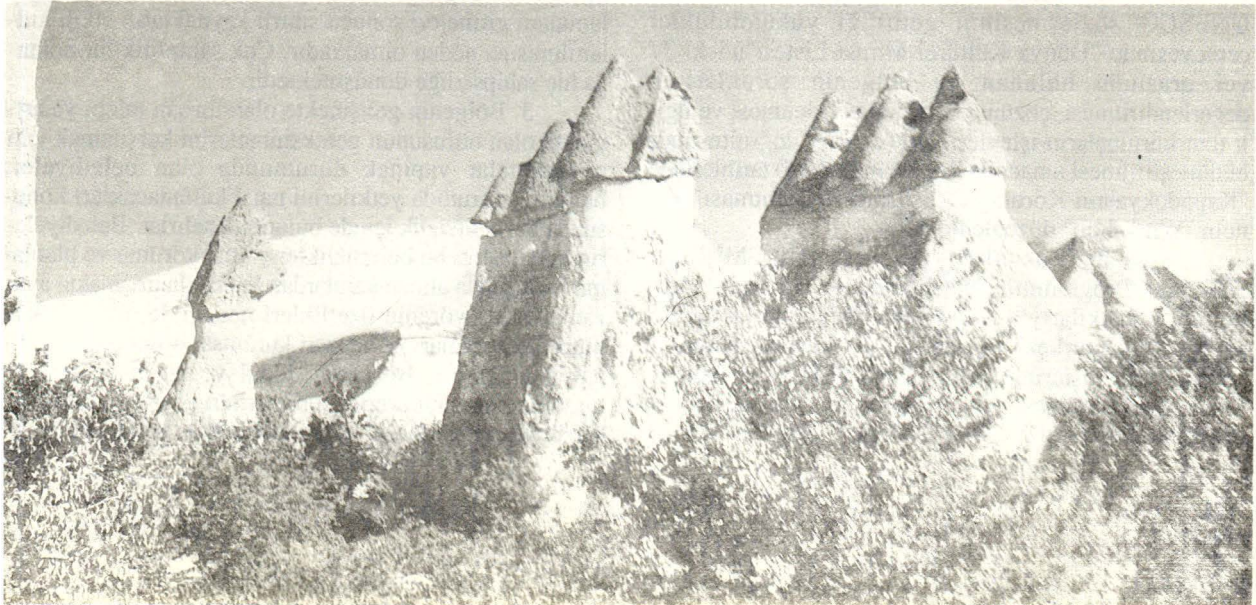
Bu fonun kaynakları arasında:

- Ören yerlerinden sağlanacak gelirler
- Kamu kuruluşlarından sağlanacak gelirler
- Uluslararası kuruluşlardan sağlanacak kaynaklar
- Dünya Kültürel Miras Fonu'ndan sağlanacak kaynaklar
- Özel ve tüzel kişilerin bağışları ve diğerleri bulunabilir

3. Katılımlı Karar Süreci:

1°. Bu örgütün karar mekanizması merkezi ve yerel kamu kuruluşları sivil toplum örgütleri, bilim ve araştırma kuruluşlarının katılımıyla oluşacak bir **Karar Kurulu**'nu içermelidir.

2°. Bu örgütün üzerine düşen planlama ve uygulama işlevlerini yerine getirecek yeterli ücret ödenen kalifiye elemanlardan oluşan çok disiplinli bir **Teknik**

Organı bulunmalıdır.

3°. Bu örgütün katılımlı planlamayı gerçekleştirebilmesi uygulamayı izleyerek yönlendirilebilmesi, uluslararası, ulusal ve yerel yönetimlerle başarılı ilişkiler kurabilmesi için icracı bir Genel Sekreterliği bulunmalıdır.

Yukarıda özellikleri tanımlanan örgütün Türk yasal ve idari sistemi içinde oluşturulabilmesi konusunda çalışma grubu çeşitli alternatifleri değerlendirerek başlıca 3 yol üzerinde durmuştur.

1. Söz konusu örgütün GAP örneğinde uygulandığı gibi Başbakanlık'ca bir Kanun Hükmünde Kararname (KHK) yayınlanmak suretiyle kurulması ve daha sonra bu Kararname'nin TBMM'den geçirilerek yasalaştırılması.

2. Merkezden yönlendirilen planlama süreci yerine yerinden örgütlenen, güçlendirilmiş yerel yönetimler modeline dayalı "Kapadokya Belediyeler ve Diğer Yerel Yönetimler Birliği" kurulması.

3. "Özel Çevre Koruma Bölgeleri"ne ilişkin mevcut Kanun Hükmünde Kararname'de değişiklik yapılması ve daha sonra Çevre Kanunu'nun 9. Maddesine dayalı bir KHK yayınlanmak suretiyle bu örgütün kurulması.

Her üç halde de kurulacak örgütün planlamaya ilişkin yetkilerinin yasal çerçevesini oluşturmak bakımından ve Türkiye'nin diğer benzer bölgelerinde de uygulanabileceği gözönüne alınarak TBMM'de görüşülmekte olan 3194 s. Yasa'daki değişiklik önerisinin yeniden gözden geçirilmesi yararlı olacaktır.

Genel Kurul çalışmaları sırasında yukarıdaki alternatiflerden birincisi en çok tercih edilen olmuştur.

Yukarıda belirtilen düzenlemeler gerçekleşinceye kadar Kültür Bakanlığı'nca başlamış olan planlama çalışmalarının sürdürülmesi uygun görülmüştür. Bu çalışmalar ilgili merkezi ve yerel kamu kuruluşlarınca desteklenmesi ve oluşturulacak bir Danışma ve Yönlendirme Kurulu tarafından izlenerek yönlendirilmelidir. Bu kurul ayrıca, söz konusu yerel örgüt oluşuncaya kadar yöredeki acil sorunların değerlendirileceği bir platform olmalıdır.

III. DOĞAL VE TARİHİ ÇEVRENİN KORUNMASINDA TOPLUMSAL BİLİNÇ VE KATILIM DÜZEYİNİN ÖNEMİ

Çalışma Grubu halkın bilinçlenmesi ve katılımı konularında önemli yetersizliklerin olduğu konusunda görüş birliği içerisindedir.

III. A. Bu yetersizlik şu sorunlara yol açmaktadır:

1. Doğal ve tarihi çevreyi gözetken kararların alınmasında toplum desteği kolayca harekete geçirilememektedir.

2. Doğal ve tarihi çevreyi tahrip eden değişik kurum ve kuruluşların uygulamaları konusunda halkın kendiliğinden oluşan bir denetimi doğmamaktadır.

3. Halkın konuya sahip çıkmasındaki yetersizlikler uluslararası kuruluşların bu konuda verebileceği

desteğin gerçekleşmesini geciktirmekte veya engellemektedir.

III. B. Çözüm Önerileri:

1. Çalışma Grubu halkın katılımının planın hazırlanması düzeyinden başlayarak uygulama düzeyine kadar her aşamasında sağlanmasının gereği konusunda görüş birliği içindedir.

2. Bu katılımın aynı zamanda bilinçlenmeyi geliştirerek bir araç olduğuna inanmaktadır. Ayrıca katılımın uzun vade içinde özenle gerçekleştirilecek bir proje olduğunu düşünmektedir. Katılım sağlayıcı ve bilinçlendirici faaliyetlerin hedef kitlelerinin tüm karar üreticileri, uygulayıcıları, meslek çevreleri ve halktan oluşması öngörülmektedir. Bu faaliyetlerde devlet ve sivil toplum örgütleri hem işbirliği içinde hem de ayrı ayrı yer almalıdırlar. Türkiye'nin siyasal kültürü içinde sivil toplum örgütlerinin yeterince gelişmemiş olması bu kurumların geliştirilmesi için özel bir çaba sarfedilmesini gerektirmektedir.

4. Toplumsal bilinç ve katılım düzeyinin yükseltilmesi "Kapadokya Bölgesi Koruma ve Geliştirme Örgütü'nün sürekli çaba göstereceği işlevlerinden biri olmalı ve bu işlevi yürütmek üzere örgüt içinde bir birim oluşturulmalıdır."

IV. KAPADOKYA BÖLGESİNDE DOĞA VE İNSAN TAHRİBATINI ÖNLEME PROJESİ

Kapadokya'da doğa ve tarih kaynaklarının bölgenin temel sürükleyici faktörlerini oluşturması nedeniyle bu konuda özel bir proje geliştirilmesi uygun görülmüştür.

Bölgenin tahribata karşı korunmasında aşağıdaki ana ilkeler benimsenmiştir.

IV. A. Ana ilkeler:

1. Mevcut doğal, kültürel ve tarihi varlıklara müdahaleyi asgari düzeyde tutmak.

2. Geriye dönüşü olan (reversible) müdahaleleri tercih etmek.

3. Kültürel ve doğal tüm yapıların ve eserlerin ömrünü uzatacak önlemleri almaya çalışmak.

Kültürel ve doğal yapılar olarak peri bacaları, kiliseler, yerleşim mağaraları, yeraltı şehirleri, hanlar, sivil mimarlık eserleri, jeolojik oluşumlar ve diğerleri anlaşılmalıdır.

4. Çeşitli uzmanlık dalları arasında bilgi alışverişi ve işbirliği sağlamak ve ortak standartlar oluşturmak.

5. Öncelikli kurtarma planını yapıp uygulamaya geçmek ve buna paralel olarak gerekli kurumlaşmayı oluşturarak uzun süreli çalışmalara başlamak.

IV. B. Envanter:

Çalışmalara konu olacak yöre ve yapıların bugünkü durumlarını ve gelecekteki olası tahribatları belirlemek üzere envanter çalışmaları yapılmalıdır. Envanter çalışmaları, kültürel, doğal ve coğrafik gibi ölçütleri de dikkate alarak belirlenecek olan Kapadokya planlama alanını kapsamalıdır.

IV. C. Metodoloji:

Kültürel ve doğal varlıkların iç ve dış özellikleri

ile korunması ve onarılması için öngörülen metodoloji ana hatları ile aşağıda gösterilmiştir:

1. Mevcut durumun belirlenmesi, (investigation)
2. Çözüm seçeneklerinin araştırılması, (research)
3. Uygulama projelerinin proje gruplarının hazırlanması
4. Uygulama (proje grubunun denetimi altında yapılacaktır)
5. Uygulama safhalarının belgelenmesi
6. İzleme

IV. D. İdari Önlemler:

Bölgede korumayı etkinleştirmek üzere önerilen önlemler aşağıda gösterilmiştir:

1. Eğitim (yerel yöneticilerin, halkın ve turistlerin eğitilmesi)
2. Kapadokya için verilmiş olan Afet Bölgesi kararının yeni veriler dikkate alınarak gözden geçirilmesi ve bu bölgelerin tekrar turizm amacıyla kullanılması.

IV. E. Örgütlenme:

Bu proje daha önce sözü edilmiş olan "Kapadokya Bölgesi Koruma ve Geliştirme Örgütü"nce gerçekleştirilecektir.

V. TARİHİ VE KÜLTÜREL ÇEVRENİN KORUNMASI VE GELİŞTİRİLMESİNDE ULUSLARARASI İLİŞKİLERİN CANLANDIRILMASI KONUSUNDA ÖNERİLER

Bu konuda çalışan grup iki tür öneri geliştirmiştir. Bunlardan birincisi bölgenin uluslararası tanıtımını da sağlayacak bir konferans düzenlenmesi; ikincisi ise uluslararası kuruluşların katkılarıyla projeler oluşturulmasıdır.

UNESCO tarafından 1983'te başlatılmış olan uluslararası kampanyayı güçlendirmek ve uluslararası kuruluşların ilgisini çekmek amacıyla "Birleşmiş Milletler 1989-1997 Kültürel Kalkınmanın On Yılı" programı çerçevesinde uluslararası bir konferansın Kapadokya'da tercihan 1991 Sonbaharı veya 1992 İlkbaharında düzenlenmesinin uygun olduğu üzerinde görüş birliğine varmıştır.

Böyle bir konferans'ın düzenlenmesi hazırlıklarına başlamadan önce bazı ön koşulların yerine getirilmesi gerekmektedir:

1. Daha önce sözü edilen Bölge Planının tamamlanmış ve uygulama projelerinin tamamlanmış olması gerekir.

Ayrıca hükümet içinde ve dışında yer alıp da amacı Türkiye'nin kültürel mirasını korumak, geliştirmek ve zenginleştirmek olan bütün kuruluş ve uzmanların bir listesi hazırlanmalıdır. Söz konusu çalışma aynı zamanda, bu amaca katkıda bulunabilecek diğer kuruluş ve bireyleri de tanımlamalıdır.

2. Bu konferans daha önce sözü edilmiş bulunan Kapadokya Bölgesi Koruma ve Geliştirme Örgütü'nce gerçekleştirilecektir. Konferansın başarıyla

gerçekleştirilebilmesi ve olumlu yankılar yaratabilmesi için bu konuda katkısı olabilecek ulusal ve uluslararası çevrelerde tanınmış kişilerden oluşan bir komiteden yararlanılması uygun olacaktır.

3. Bu komite konferansın gerek ulusal ve gerekse uluslararası düzeyde etkinliğini sağlama yollarını saptamak ve bu meyanda "Dünyada Kültürel Kalkınmanın On Yılı" programı çerçevesinde toplanacak uluslararası konferansın hazırlıklarını, UNESCO'nun teknik öncülüğünde, aralarında UNDP, ICOMOS, ICOM, ICCROM, IFLA ve IUCN'nin de bulunacağı uluslararası kuruluşların ve uluslararası toplumun yardımıyla yönlendirmeye yardımcı olmak.

Bu girişimlerin başarıyla yürütülmesi halinde Türkiye açısından aşağıdaki yararların sağlanması beklenmektedir:

1. Paha biçilmez kültürel ve doğal mirasın korunması,
2. Kesintisiz zenginleşmeyi mümkün kılacak "Sürdürülebilir Gelişme" kavramı çerçevesinde bu mirasın bakımı için "devam-eden-bir-sistem" oluşturulması,
3. Türkiye'nin uluslararası alandaki imajının güçlenmesi ve Türkiye'deki kültürel mirasın insanlığa katkılarının daha iyi anlaşılması.

Böyle bir anlayış sonucunda, yalnız gelir getirecek turizm sanayii gelişmekle kalmayacak, fakat aynı zamanda uluslararası toplumun Türkiye'nin böylesine büyük çaptaki ortak kültürel ve doğal mirasını koruma çabalarına daha çok katkıda bulunması mümkün olacaktır.

VI. WORKSHOP SONUÇLARININ PRATIĞE GEÇİRİLMESİNİ SAĞLAMAK ÜZERE İZLEME VE YÜRÜTME KOMİTESİ KURULMASI

Genel Kurul şimdiye kadar yapılan bu tür çalışmalardan beklenen pratik sonuçların alınmamış olmasını gözönünde tutarak bu çalışmanın sonuçlarının bir an önce hayata geçirilebilmesi için aşağıdaki kararlara varmıştır:

1. "Workshop" sonuçlarının bir yayın haline getirilmesi;
2. Bu çalışmada öngörülen yasal ve idari düzenlemeleri gerçekleştirmek üzere bir izleme ve yürütme komitesinin kurulması;
3. Bu komitenin iki grup olarak düşünülmesi; gruptan birincisinin ilgili bakanlar, milletvekilleri ve belediye başkanları olmak üzere siyasal kişilerden oluşması ikincisinin ise: birinci grubun çalışmalarında bir tür sekreteryaya görevi üstlenecek şekilde ilgili kuruluşların yönetici ve teknik elemanlarından oluşması öngörülmüştür.

Bu komitenin ilgili grupları arasındaki koordinasyon Nevşehir Valisi tarafından sağlanacaktır.

4. Bu komite raporda yer alan karar ve önerilerin pratiğe geçirilmesi konusunda bir eylem programı hazırlanmalıdır.